

*До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 05-25-ЮФ
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
за адресою: вул. Іоанна Павла II, 17,
м. Київ, 01042, Україна*

РЕЦЕНЗІЯ

*на дисертаційну роботу Котлярової Ірини Юріївни на тему:
«Правове регулювання та захист трудових прав працівників у контексті
цифровізації», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі
знань 081 – «Право» за спеціальністю 081 «Право»*

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Ірини Юріївни, присвячене надзвичайно актуальній темі через кардинальні зміни, які цифрові технології вносять у саму природу праці. По-перше, зміна сутності трудових відносин та виникнення нових форм зайнятості. Цифровізація руйнує традиційні поняття «робоче місце», «робочий час» та «роботодавець/працівник». По-друге, технології надають роботодавцям безпрецедентні можливості для моніторингу та прийняття рішень, що створює нові загрози для прав працівників (наприклад, загроза приватності, надмірний контроль та алгоритмічна дискримінація). По-третє, цифровізація посилює розрив між працівниками з високим рівнем цифрових навичок та тими, чії професії автоматизуються або вимагають перекваліфікації.

Таким чином, у сучасному світі, що динамічно змінюється, дослідження правового регулювання та захисту трудових прав працівників у контексті цифровізації є життєво необхідним для забезпечення стабільного та справедливого функціонування ринку праці.

За умов сьогодення проблематиці поширення цифрової трансформації, впливу цифрової економіки на правове регулювання відносин взагалі та трудових, зокрема, активно розробляється як в європейських країнах, так і в Україні. До числа дослідників, які зробили значний внесок у цю сферу, належать: Н. Азьмук, В. Антонюк, О. Арсентьєва, Р. Бутинська, Н. Вапнярчук, О. Вінник, С. Вишновецька, О. Герасименко, О. Гиляка, О. Грішнова, Н. Довганик, С. Дятлова, Д. Заїка, Ю. Івчук, С. Калініна, В. Кириленко, Я. Коколлі, А. Колот, Л. Котова, А. Круп'яник, К. Маркевич, К. Мельник, О. Мельничук, Т. Обелець, О. Петришин, О. Пищуліна, В. Сандугей, Я. Сімутіна,

Д. Сіроха, О. Серета, К. Скінер, З. Смутчак, П. Стоун, Г. Татаренко, О. Тищенко, Ю. Чалюк, С. Черноус, А. Хайдлі, М. Хаустова, О. Шаповалова, М. Шумило, О. Ярошенко та інші. Проте в доктрині трудового права бракує праць, які б комплексно досліджували правового регулювання та захисту трудових прав у цифрову епоху, що підкреслює актуальність теми. Дослідження у цій сфері є актуальними з огляду на сучасний етап воєнного стану, подальшого повоєнного відновлення та перспективного вступу України до ЄС, коли цифровізація може бути як необхідним позитивним елементом, так і певною загрозою для працівників в аспекті правового регулювання та захисту їх прав.

Таким чином, дисертація Котлярової І.Ю. є важливою для доктрини трудового права, актуальною, своєчасною і насиченою необхідними пропозиціями, спрямованими на вдосконалення існуючих механізмів захисту трудових прав працівників, що дозволить трудовому праву ефективно виконувати свою соціальну функцію, навіть в складних сучасних умовах.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним та науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Дисертантка шляхом розкриття змісту обраної теми виявила глибокі знання проблематики, заявленої у дисертації, вміння самостійно аналізувати нормативно-правові акти соціального спрямування, робити аргументовані висновки, формулювати визначення ключових правових понять (надано авторські дефініції понять «цифровізація трудових відносин»; «цифрові трудові права»; «цифрові трудові обов'язки», «дистанційна робота», «цифрові платформи», що сприяє усуненню термінологічної невизначеності й закладає основу для подальшої кодифікації цифрових явищ у трудовому праві).

 Ірина Юріївна обґрунтована необхідність створення правової основи для регулювання дистанційної роботи, цифровізації робочого часу та права на відключення в Україні. Авторка узагальнила розуміння поняття права на відключення та вказала, що регулювання цього права за своєю суттю має встановити три основні елементи: 1) обмеження робочого часу (на рівні трудового законодавства); 2) право на відпочинок (перерви, щоденні та щотижневі відпочинки, щорічна відпустка); 3) право на приватність (на рівні конституційного та трудового законодавства), а також запропонувала внести

зміни до чинного КЗпП України шляхом закріплення на законодавчому рівні права на відключення, а також визначення чітких санкцій за його порушення.

Здобувачка під час проведення дослідження використовує широку палітру наукових методів дослідження, наприклад: історичний, формально-юридичний, абстрактно-логічний, структурно-логічний, порівняльно-правовий, методи аналізу і синтезу, емпіричний та статистичний методи, тощо. Завдяки чому авторці вдалося досягти якісних результатів свого дослідження та отримати достовірні, обґрунтовані висновки та рекомендації, що спрямовані на формулювання пропозицій щодо вдосконалення існуючих та розробки нових механізмів захисту трудових прав працівників в умовах цифровізації.

Наукова новизна одержаних результатів. У дослідженні здійснено спробу знайти відповідь на ряд питань, вирішення яких становить основу для подальшого розвитку доктрини трудового права, національного законодавства та правозастосовної практики.

Так, позитивно сприймаються пропозиція щодо виокремлення категорії «працівники інтернет-платформ (цифрових платформ)» у трудовому праві. Авторкою показано, що їх включення до сфери дії трудового законодавства з одночасною розробкою спеціальних норм забезпечує збереження принципу єдності та диференціації галузі трудового права (сторінки 48-49, 64, 184-185 дисертації). Цей висновок дисертантка аргументує дослідженням закордонного досвіду врегулювання трудових правовідносин в гіг-економіці, а саме шляхом: а) створення нової категорії працівників інтернет-платформ, її включення до сфери регулювання трудового законодавства з прийняття специфічних норм права з урахуванням характеру праці на інтернет-платформах; б) створення окремого (локального) нормативного пакету з регулювання праці працівників інтернет-платформ з виключенням їх зі сфери дії трудового права, але з обов'язковим наданням певного рівня правового захисту; в) надання можливості самим інтернет-платформам розробляти правила використання найманої праці на основі базових принципів цивільного законодавства. Розвиваючи ідею авторка вказує на те, що наразі українське законодавство тяжіє до використання першого шляху врегулювання таких відносин, що дозволяє зберігати принцип єдності та диференціації галузі трудового права.

Авторка на сторінках дисертаційного дослідження аналізує актуальні питання захисту приватності працівників на робочому місці в Україні та країнах ЄС, а також належного правового регулювання в сфері захисту персональних даних працівників, особливо в контексті цифровізації трудових відносин. Також дисертантка обґрунтовує, що працівник має право не виконувати робочі обов'язки та не підтримувати зв'язок з роботодавцем поза межами встановленого робочого часу, якщо інше не передбачено трудовим договором або колективною угодою, тобто право на відключення. На думку авторки, на законодавчому рівні мають бути закріплені інші цифрові трудові права працівників та їх гарантії, зокрема, права на оскарження статусу зайнятості, права на прозорість алгоритмів оплати, права на інформацію про алгоритмічний моніторинг, тощо. До таких прав належить право на захист від дискримінації, спричиненої алгоритмічними рішеннями роботодавця, а також право на пояснення автоматизованих управлінських рішень. Ці права є новими для українського правового поля, але вони активно реалізуються працівниками у європейських країнах, на що вказує авторка.

Дисертантка доводить, що професійна перепідготовка є одним із ключових викликів сучасного етапу цифрової трансформації як для України, так і для країн ЄС. Для подолання цифрової нерівності, що проявляється у зростанні розриву між наявними компетентностями працівників та реальними потребами ринку праці, на думку авторки, доцільно застосовувати комплексний підхід, що включає три ключові компоненти: 1. активну державну політику у сфері навчання впродовж життя (lifelong learning); 2. партнерство між державою, закладами освіти та бізнесом, спрямоване на адаптацію освітніх програм до актуальних ринкових потреб і прогнозів розвитку цифрових професій; 3. фінансову підтримку програм перепідготовки і підвищення кваліфікації, у тому числі для вразливих груп працівників, що дозволить мінімізувати ризики масового безробіття та сприятиме забезпеченню рівних можливостей на ринку праці. Авторка доводить, що професійна перепідготовка постає не лише як інструмент індивідуальної адаптації до нових умов, але і як стратегічна передумова економічної стабільності та конкурентоспроможності держави у цифрову епоху.

Повнота викладу одержаних результатів. У дисертації чітко визначено об'єкт і предмет дослідження. Дисертантка достатньо вдало сформулювала мету дисертаційної роботи, а саме - всебічне вивчення впливу

цифрової трансформації на правове регулювання трудових правовідносин та механізми захисту трудових прав працівників, із урахуванням сучасних викликів ринку праці, міжнародних стандартів і потреби вдосконалення національного трудового законодавства..

Дисертація Котлярової І.Ю. характеризується єдністю змісту. План наукової роботи є логічним та послідовним, а виклад матеріалу – логічним та системним; висновки отримали належне наукове та практичне обґрунтування. Список використаної літератури складає 254 джерела, серед яких представлені Рішення ЄСПЛ (по справі «Copland проти Сполученого Королівства» (2007), «Кьопке проти Німеччини» (2010), «Bărbulescu v. Romania» (2017), «Lopez Ribalda and Others v. Spain» (2019), тощо) та національних судів, що вказує на проведення значної дослідницької роботи дисертанткою.

Дискусійні положення дисертації. У цілому дисертаційна робота Котлярової Ірини Юріївни виконана на належному науковому рівні. Однак, дисертація містить дискусійні положення, що потребують додаткового обґрунтування, та щодо яких можна висловити певні міркування, які можуть бути враховані дисертантом у подальшій науковій роботі.

1. Попри слушну тезу дисертантки про необхідність комплексного підходу до подолання цифрового розриву, який охоплює державну політику «навчання впродовж життя», фінансове забезпечення, співпрацю всіх стейкхолдерів та інвестиції роботодавців, а також законодавче закріплення моделі, орієнтованої на цифрові навички та адаптивність, робота має прогалину. А саме, авторка недостатньо глибоко дослідила практичну реалізацію програм професійної перепідготовки та адаптації для ветеранів військової служби та їхніх родин, хоча ця категорія сьогодні стає ключовою робочою силою на ринку праці в Україні. Поглиблення аналізу механізмів професійного розвитку саме для ветеранів значно підвищило б практичну значущість дисертаційного дослідження.

2. Безумовним плюсом цього дисертаційного дослідження є ґрунтовний аналіз ролі профспілок та їх об'єднань у підтримці трудових прав працівників у цифрову епоху (підрозділ 3.3. дисертації). Однак, для підвищення практичної цінності та посилення аргументації щодо нових форматів захисту, дисертації бракує глибшої зосередженості на практичних механізмах (етапах, моделях) колективних переговорів та соціального діалогу в умовах цифрової

економіки, особливо для платформних працівників, де традиційна структура «роботодавець-працівник» відсутня.

Між тим, викладені міркування не впливають на загальний позитивний висновок щодо виконаної роботи, не зменшують наукову цінність рецензованого дослідження, позаяк носять уточнюючий або ж дискусійний характер.

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, всі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Котлярової І.Ю. відповідає обраній нею спеціальності 081 «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною працею, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Котлярової Ірини Юріївни на тему «Правове регулювання та захист трудових прав працівників у контексті цифровізації», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат наук, професор,

завідувач кафедри публічного та

приватного права

Східноукраїнського національного

університету імені Володимира Даля

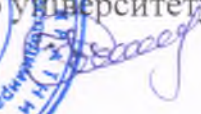
 Любов КОТОВА

Підпис засвідчую

Начальник відділу кадрів

Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

 Ольга КУРТОВА